ISSN: 2149-1097

İZMİR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

1

İZMİR 2015

İZMİR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Sayı: 1, 2015

KURUCUSU VE SAHİBİ/ FOUNDER AND OWNER:
Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Adına:
Prof. Dr. M. Akif Erdoğru

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ/ EDITOR: Prof. Dr. M. Akif Erdoğru

İDARE MERKEZİ/CORRESPONDENCE:
Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 2. Kat, Bornova, İzmir, Türkiye

YAYIN KURULU/ EDITORIAL BOARD:
Prof. Dr. Ersin Doğer, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. M. Akif Erdoğru, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun Soykan, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy, Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Hale Okçay, Ege Üniversitesi

YAYININ TÜRÜ : Ulusal, hakemli, yılda iki sayı.
KISALTMASI : IAD

E-POSTA : m.akif.erdogru@ege.edu.tr - aerdogru@gmail.com
FAX : 0232.388 11 02
TEL : 0232 311 39 37

BASIM YERİ/ PRESS: Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir

Baskı Tarihi: 29 Nisan 2015

Yazılarda ileri sürülen görüşlerden yazarı / yazarları sorumludur.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 18679

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

Candeğer Yılmaz, Ege Üniversitesi Rektörü
Başlarken V

M. Akif Erdoğru, Merkez Müdürü
İlk Sayı İçin VII

MAKALELER/ PAPERS

Mehmet Kaya
Tasfiye Talepnâmelerine Göre Mübadillerin Kuşadası'na İskânları ..... 1 - 12

Mehmet Tütüncü
Hollanda'nin İzmir Başkonsolosu Schuurman'ın
Atatürk'ün Ekim 1925 İzmir Ziyareti ile İlgili Raporu ..... 13 - 26

Nagihan Çetin - Yaşar Kalafat
Bodrum Çevresi Örnekleri ile Halk İnançlarında
Gök Kuşağı İnancının Mitolojik Boyutu ..... 27 - 36

Sadiye Tutsak
Ege Üniversitesi'nde Açılan Bir Okul: Uşak Meslek Yüksekokulu ..... 37 - 78

Siren Bora
Hahambaşı Hayim Palaçi'nin Hayatı ve Kitapları Işığında
İzmir Yahudi Cemaati'nin Tarihi (1788-1868) ..... 79 - 156

BİYOGRAFİ/ BIOGRAPHY

Mehmet Demirci
Ege Kültür Tarihinin Bilinmeyen Bir Hizmetkârı
Prof. Dr. Ali Yardım ..... 157 - 164

ÇEVİRİLER/ TRANSLATIONS

Suraiya Faroqhi, İzmir ..... 165 -172

V. J. Parry, Birgi ..... 173 - 174

YENİ KİTAPLAR/ NEW BOOKS

3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, 30 Ekim-1 Kasım 2013, Bodrum, Bildiriler, 2 cilt, Haz. M. Akif Erdoğru, Ahmet Özgiray, İzmir 2014, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını 175

Ömer Bıyık, *XVI. Yüzyılda Urla,* İzmir 2014, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, ... 175 - 176

M. Akif Erdoğru, *Fazlullah bin Abdüsselam, Defter-ı Evkâf-ı Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere der Birgi (Metin ve İnceleme),* İzmir2014, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını ..... 175 -176

HABERLER / NEWS

Bornova Araştırmaları Sempozyumu, 5-6 Kasım 2014, Bornova, İzmir..... 177 - 180

BAŞLARKEN

Ege Üniversitesinin kuruluşunun 60. yılını kutladığımız bu günlerde, Ege Üniversitesi'nin akademik şanına yaraşır yeni, hakemli bir dergi ile karşınızdayız. Rektörlüğümüze bağlı İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, *'İzmir Araştırmaları Dergisi'* adıyla, İzmir ve yakın çevresiyle ilgili akademik yazıların yayımlanacağı çok disiplinli ve kapsamlı bir dergi çıkarmaya karar vermiş bulunuyor.

Zamanımızda, başta Ege Üniversitesi'nde olmak üzere, İzmir üniversitelerinde, İzmir ve hinterlandı ile ilgili pek çok araştırma yapılıyor. Tozlu raflarda kalmaması adına, bu değerli araştırmaların, üniversitemizin bu dergisi vasıtasıyla, akademik dünyaya güçlü bir şekilde açılacağını umuyorum.

Türkiye'nin incisi, Doğu Akdeniz'in yıldızı, çokkültürlü, hoşgörülü İzmir kenti, hem tarihi hem de kültürüyle, böyle akademik bir dergiyi fazlasıyla hak ediyor. Genelde Türkiye'nin özelde Batı Anadolu'nun köklü üniversitelerinden biri olan Ege Üniversitesi, diğer anabilim dallarında olduğu gibi, Sosyal Bilimlerin tüm alanlarında, en azından bulunduğu çevreye parlak bir ışık saçmayı hedefliyor.

Bölge üniversitesi olarak, asli olarak, İzmir ile ilgili yapılan araştırmalara destek olmak adına, bilginin belli merkezlerde toplanmasının gerekliliğinin farkındayız. Bilgi, toplumla paylaşıldıkça değer kazanır. Bu çerçevede, dergimizin hazırlanması ve basımında emeği geçen herkesi kutluyor ve kalıcı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Candeğer YILMAZ
Ege Üniversitesi Rektörü

İLK SAYI İÇİN

1993 yılında kurulan Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Üniversitemizin kuruluşunun 60. yılı olan 2015 yılında, 22. yılını doldurmuş bulunuyor. 23.IX.1993 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 21707 sayılı yönetmeliğin 2. Maddesinin e fıkrasına dayanarak, İzmir şehri ve yakın çevresiyle ilgili araştırmaların yayınlanacağı *İzmir Araştırmaları Dergisi'nin* ilk sayısını yayına hazırlamış bulunuyoruz. İlgili yönetmeliğe göre, Merkez'e tevdi edilen resmi görevlerden biri, çeşitli bilim dalları (Tarih, Coğrafya, Sanat Tarihi, Türk Dili ve Edebiyatı, Arkeoloji vb.) ile akademik işbirliği yaparak, İzmir ve yakın çevresi ile ilgili yapılan araştırmaları, dergi veya kitap halinde yayınlamaktır. Yönetmeliğimizde geçen 'İzmir ve yakın çevresi' ifadesi, akademisyenlerimizce geniş anlamıyla yorumlanmıştır. Bu yoruma göre, basit ve anlaşılır bir ifade ile İzmir şehri merkez olmak üzere, 'tüm Batı Anadolu, Ege Bölgesi, Adalar ve Doğu Akdeniz'i kapsayan bir coğrafya' kastedilmiştir.

Merkezimiz, şimdiye kadar, kısıtlı imkânları ile kamu ve özel kuruluşlarla ortaklaşa, sempozyumlar ve kongreler düzenlemiş ve bu sempozyumlarda sunulan tebliğler, kitap halinde yayınlanmıştır. Bu tür faaliyetleri şimdi de yürütmektedir. Ayrıca, ondan fazla farklı yayına imza atmıştır.

Merkezimizin eski yöneticileri ve Merkezimiz ile bilimsel işbirliğine yapan bilim adamları, İzmir'i esas alan bilimsel bir derginin yayımlanmasının gerekliliğini yıllarca vurgulamışlardır. Ancak, çeşitli sebeplerle, böyle bir derginin çıkarılmasına muvaffak olunamamıştı. Şimdi, sevinçle ifade edelim ki, değerli Rektörümüz Prof. Dr. Candeğer Yılmaz Hanımefendi'nin desteğiyle ve İzmir'e ve yakın çevresinin tarih ve kültürüne ilgi duyan araştırmacılarımız sayesinde *İzmir Araştırmaları Dergisi'nin* ilk sayısı yayımlıyoruz. Bu sayımızda İzmir'in yanı sıra, Kuşadası, Uşak ve Bodrum ile ilgili makaleler de yayınlıyoruz Umarız, dergimiz sürekli olur ve İzmir ile ilgili bilgilerin toplandığı, aranılan, beğenilen, beklenilen bir yayın haline gelir. Başta Rektörümüz Prof. Dr. Candeğer Yılmaz hanımefendi olmak üzere, emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. M. Akif ERDOĞRU
Merkez Müdürü

İzmir Araştırmaları Dergisi, Sayı: 1 (13-26), 2015

HOLLANDA'NIN İZMİR BAŞKONSOLOSU SCHUURMAN'IN ATATÜRK'ÜN EKİM 1925 İZMİR ZİYARETİ İLE İLGİLİ RAPORU

Mehmet Tütüncü*

Özet

Bu çalışmada 1924-1926 yılları arasında Hollanda'nın İzmir başkonsolosu J. A. Schuurman tarafından, Atatürk'ün 1925'te İzmir'e gelişiyle ilgili olarak hazırlanmış Hollandaca bir rapor, Türkçeye tercüme edilerek yayınlanmaktadır. Hollanda'da Milli Arşiv'inde muhafaza edilen bu rapora göre Şapka devriminin Cumhuriyet için anlamı üzerinde duruluyor. Bu devrimin, şapka ticareti yapan Hollanda firmaları için bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade ediliyor.

Anahtar Kelimeler: *İzmir, Atatürk, Şapka Devrimi, J. A. Schuurman*

Abstract:

An report on Ataturk reforms in 1925, prepared by J. A. Schuurman, Holland consul to Smyrna between 1924 and 1926, has been translated into Turkish from Holland language. In partıcular, the consul focus on the Hat Reform. According to him, this reform was a commercial opportunity for Holland textile firms.

Key words: *Smyrna, Ataturk, Turkish Republic, J. A. Schuurman*

Hollanda'nın İzmir konsolosluğu, Hollanda-Türkiye ilişkilerinin hemen başlangıcında, 1612 yılında kurulmuş ve hala açık kalan konsolosluk olarak görevini sürdürmektedir. Bu konsolosluğun tüm arşivleri Hollanda Milli Arşivleri'nde saklanmaktadır. Bu arşiv malzemelerinin tasnifini yaparken epeyce ilginç raporlar bulduk. Bu arşivde, Osmanlı Devletinin son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait epeyce bir arşiv malzemesi bulunmaktadır. Bu raporlardan birisi de Atatürk'ün Ekim 1925de gerçekleştirdiği İzmir ziyareti ile ilgili olan rapordur. Mustafa Kemal Paşa, eşi Latife Hanım ile olan evliliğine son verdikten sonra, 11 Ekim 1925'te, İzmir'e ilk defa geldi. Belediye'de bir

* SOTA Türk ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi, Amsterdam, Hollanda, E-mail: m.tutuncu@gmail.com

konuşma yaptı. 12 Ekim'de Kemalpaşa Türk Ocağı'nda, 13 Ocak'ta Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın verdiği yemekte, 14 Ocak'ta İzmir Belediyesi'nin düzenlediği ziyafette, 15 Ocak'ta Kız ve Erkek Öğretmen okullarında birer konuşma yaptı. 16 Ekim'de Konya'ya gitmek üzere İzmir'den ayrıldı.

1924-1926 yılları arasında Hollanda'nın İzmir başkonsolosu, J. A. Schuurman adında profesyonel diplomattı. İyi bir gözlemci olan Schuurman, 16 Ekim 1925 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir ziyaretini uzunca bir raporla yayınlamıştır. Rapor, İstanbul'daki geçici Hollanda maslahatgüzarı Bosch Ridder van Rosenthal'a dört nüsha olarak yazılmış ve 21 Ekim 1925 tarihinde İstanbul'a ulaşmıştır. Raporun numarası 2059.126'dır. Raporun bu nüshası Hollanda'nın *Nationaal Archief'de* saklanan İstanbul Konsolosluğu Arşivi'nde 491 numarada bulunmaktadır. Arşiv kaydı Hollandaca olarak şöyledir: *"491 Stukken betreffende het bezoek van de Turkse president Moestafa Kemal Pasja aan Smyrna. 1925. 1 omslag*" Türkçesi: *'491 Türk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in 1925 yılı İzmir ziyareti ile ilgili evraklar, 1 gömlek'*. Raporun sunulduğu üst mektupta, *'Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın İzmir ziyaretinin yanı sıra kavasların kıyafetlerinin değiştirilmesi ve şapka ithalatı konusunda bilgiler verilmektedir'* denilmektedir. Raporun kendisi 11 sayfadır ve daktilo ile yazılmıştır. Raporda, Hollanda konsolosunun genç Cumhuriyet ve yapılan reformlar ile ilgili ilginç gözlemlerine yer veriliyor.

Atatürk'ün İzmir'de karşılanması ile ilgili haberlerin yanı sıra, bu ziyaretin esas amacının, Şapka devrimini halka anlatılması olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de bilinen bilgileri tekrarlarken, Atatürk reformlarının ülke düzeyinde kabul görmesinin sebepleri ve bazen Batılı gözüyle gülünç olarak algılanan uygulamalardan söz açmaktadır. Avrupalılar tarafından oldukça tuhaf ve zorlama olarak nitelenen Şapka devriminin Cumhuriyet için sembolik anlamı, uzun uzadıya vurgulanıyor. Bunun yanında, başkonsolosun Şapka devrimini Hollanda firmaları açısından bir ticaret fırsatı olarak görmesi ve onları haberdar etmesi ve Türkiye'ye yapılacak şapka ithalatının teşviki için yollar aramasın, rapordaki ilginç paragraflardan birisidir. Son olarak, Türk devlet yetkililerin konsolosluklarda görevli kavasların Osmanlı usulü şalvar ve fesi bırakarak, Avrupaî bir tarzda giyinmelerine istemeleri ve bunu dile getiren İzmir valisine karşı Hollandalıların direnişi de not edilmesi gereken bir başka noktadır.

Arşiv'de bulunan dosyada İstanbul'daki Hollanda elçisinin el yazısıyla yazdığı bir müsvedde mektupta (1085/435 numaralı), raporun 3 nüshasının 21 Ekim tarihinde hemen Hollanda'ya gönderildiği

anlaşılmaktadır. Elçi, kavasların elbiseleri sorununa değinerek, İstanbul'da da aynı sorunla karşılaştıklarını belirterek, kavasların fesli olarak sokağa çıktıklarında, sorunlarla karşılaştıklarını ve bunun için ne yapılması gerektiği konusunda, bir an önce talimat beklediğini yazmaktadır. Bu raporda yer alan görüşleri uzun uzadıya değerlendirmek, buradaki amacımız değildir. Şimdiye kadar dikkate alınmamış bu raporu Hollandacadan Türkçeye çevirerek, Batılı bir diplomatın, Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait ilginç gözlemlerini, ilim âleminin dikkatine sunmak istiyorum.

RAPOR

Eylül 1925 Tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir Ziyareti:

11 Ekim Pazar günü öğleden önce Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal İzmir'i ziyarete gelmiş ve bugün (Cuma sabahı) ayrılmıştır. Burayı ziyaret etmesi Küçük Asya'da meydana gelen birçok konudaki olaylar ve durumlara açıklık getirmektedir. Ziyaret sebebi, ne ziyaret öncesinden ne de sonrasından açıklanmamıştır. Ama biliyoruz ki, Belediye Başkanı ve Genel Vali, onu İzmir'e davet etmişlerdir. 9 Ekim akşamında görüştüğüm, Genel Vali bana bu konuda hiçbir kelime dahi konuşmamıştır. 10 Ekim tarihinde gazetelerdeki haberlerde Gazi'nin davete icabet edeceğine dair haberler çıkmış ve hemen 1 gün sonra Gazi çıkagelmiştir. Onun gelişi, İzmir halkı için de bir sürpriz olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın bir iki gün kalacağı beklenirken, yaklaşık bir hafta İzmir'de kalmıştır.

Benim tahminim Cumhurbaşkanının bu İzmir ziyaretinin maksadının devrimlerin halka anlatılması (emansipasyon) amacı taşıdığıdır. Eğer bu Küçük Asya ziyaretinde İzmir'e uğramadan geçseydi, bunun eşinden boşanması ile bağlantılı olduğu şayiasının yayılmasına sebep olacağı muhtemeldi. Bunun yanında, zamanlamanın başka bir önemi ise zaferden sonra Kemalpaşa adını alan Nif (Nymphio) yakınlarında askerî harekâtların yapılmasıydı. Burada Ordu müfettişi Fahreddin Paşa da bulunmaktaydı. Bu durum, fazla da önemli olmayabilir, çünkü Ordu müfettişi geçen yıl da aynı amaçla burada bulunmuştur.

Gazi, İzmir'de ne Genel Valinin konağında, ne Konak'ta ne de İzmir'in Türk mahallesinde ikamet etmemiş, bunun yerine, oradan oldukça uzakta Avrupalıların semtinde ve konsolosluğumuzun yakınında bulunan Naim Oteli'nde kalmayı tercih etmiştir. Otel tamamen boşaltılmıştır. Bunun yanında Otele komşu olan bir İtalyan ailene ise evlerini boşaltmaları emredilmiştir. Bu ev, Gazi'nin korumaları ve askerlerine tahsis edilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın ziyareti sırasında ise elektrikler, önceden bir bildirim yapılmadan, sadece aydınlatmak için kullanılmıştır.

Gazeteler, halkın O'nu büyük bir heyecanla karşıladığını yazsalar da, benim görebildiğim kadarıyla, halkın tutumu Türk anlayışına göre oldukça kaygısızdı (Laconiek).

Kutlamalar ise sadece resmî otoriteler tarafından hazırlanmıştır. İzmir'i koruyan gemiler (ahşap gemiler) limanda gündüz bayraklarla, gece ışıklarla süslü olarak demirlediler. Liman girişine şeref kapıları yapıldı ve Cumhurbaşkanı'nın gelişi esnasında 2 yüzer gemi, bir taşıma gemisi ve bir mayın gemisinden oluşan filo, Gazi'yi top atışları ile karşıladı. Tüm ziyaret basit ve demokratik bir karakter taşıyordu. Gazi'ye çoğu zaman şehrin yöneticileri, bir kaç polis ve küçük meraklılardan oluşan bir grubun eşlik ettiğini, gezerken görebiliyorduk. O'nun İzmir ziyareti sonuna doğru sıradanlaştı. O'nun ülke ve babalık anlayışına uygun olarak, bir yetimhaneyi, buradaki çocukların uygun bir şekilde giyinmedikleri için, kızgın bir şekilde terk ettiğini söyleyebilirim. Doğru dürüst bir organizasyon yoktu. İstasyona gelişinde karşılama töreni çok basitti. Konak'ta yapılan bir kabul merasimi de oldukça eksik ve kusurlu idi. Bunlar belki de bu yüksek ziyaretin önceden bilinmemesinden kaynaklanmaktaydı. Bunun yanında, aynı şeyi Cordelio semtinde bir kaç gün sonra yapılan bir başka kabul içinde söylemek mümkündür. Bu bankete katılan bir Türk bankacısına göre, bu, Gazi'ye yapılan büyük bir ayıptı (une honte). Kısacası, devlet başkanının ziyaretine bir ayrıcalık (relief) vermek mümkün olmamıştır. Cumhurbaşkanı sadece erkeklerin katıldığı yemeklerden bıktığını söyleyerek, biraz değişiklik istemesi sonucu, Vali tarafından hazırlanan ve küçük katılımlı bir balo da çok parlak geçmemiş olmalıdır. En olumlu ziyaret ise, askerî kışlada yapılan ve subayların şapkalarıyla Cumhurbaşkanı'nı selamladıkları (Türkiye'de bilinmeyen bir şeydir) kabul olmalıdır.

Gazi'nin İzmir'e gelmeden önce uğradığı Cordelio[5] ziyaretinde "intikamcı olmak gereklidir" şeklinde sözler sarf ettiği söylenmektedir. Burada vefat eden annesinin mezarını ziyaret etmiştir.

İzmir'in Avrupalı sakinleri, özellikle eski rejimi unutamayan Levantenler arasında, Mustafa Kemal Paşa'nın onlarla görüşmemesi yüzünden kırgınlıklar meydana gelmiştir. Bana göre, bu kırgınlıklar yersizdir. Çünkü genel bir kabul töreni verilmemiştir. Aynı şekilde, bir meslektaşımın otele vizitkardını bırakması ve konsolosların doyeni tarafından konsolosların huzura kabul edilmesi ricası da aynı şekilde gereksizdi. Bunun yanında, Gazi'nin Türk bankacılarla görüşmesine yanlışlıkla katılan Banco Di Roma'nın direktörünün salondan dışarı çıkarılması da gereksizdi.

---

[5] Karşıyaka

Burada ek olarak, Gazi'nin İzmir Belediye binasında halka yaptığı konuşmanın metnini (13 Ekim tarihli Levant Gazetesi'nden) ve 14 Ekim'de Ordu müfettişine yaptığı konuşmanın tam metnini gönderiyorum. Gazi'ye hitap eden konuşmalar ise içerik yokluğu ve övgüden başka bir şey taşımamaktadır. Belediye Meclisi Başkanının söylediğine göre, Mustafa Kemal Paşa sadece Türkiye'nin değil tüm Dünyanın en büyük kahramanı imiş. Fahreddin Paşa ise Türk Ordusuna hitap eden konuşmasında, Türk ordusunun Dünya'nın en güçlü orduları arasında olduğunu söylemiştir.

Bunların bir istisnası da Balıkesir'de Dr Galib[6] tarafından yapılan konuşmadır. Cumhurbaşkanı İzmir'e gelmeden önce buraya uğramıştır. Bu konuşma, Levant Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Bu konuşma, aydın Türkler arasındaki genel görüşü yansıtmaktadır. Konuşamaya göre, "Türk halkını cahil ve eski adetlerden kurtararak, onu serbest hür insanlar olarak yetiştirmek ve onu her anlamda medeni halklar ailesinin bir üyesi yapmaktır'. Gazi, sadece Türk halkını düşmandan kurtarmış bir zafer kazanmış komutan değil, aynı zamanda O, halkını özgürlüğe kavuşturmuş ve ileri medeniyet seviyesine götürecek bir peygamber gibi görülmektedir. Onun görüşlerinin kendi görüşleriyle uygun olup olmadıkları önemli değildir. Onun zayıf yönlerini ise görmemezlikten gelmektedir. Ve Mustafa Kemal adına yaptığı iyiliklere sonsuz bir teşekkür ve minnet duyulmaktadır. Bu sebepten bu kadar retorik konuşmaların ve kitlelerin hareketsizliğine rağmen, Paşa'nın çok konuşmasının yanı sıra, çok çalışmasının ve hızla hareket etmesinin ve onun büyük bir karakter ve cesaret ve aksiyon ve azim sahibi olduğunun bilincindedir.

Her devrimde olduğu gibi bu devrimler de şüphesiz büyük bir mukavemet ve karşı gelme sonucunu doğurmaktadır. Ama bu karşı gelme nüfuzu ve gücü olmayan gruplardan geldiği için önemli bir rol oynamamaktadır. Bu sebepten dolayı sanki herkes bu devrimlerin arkasındaymış gibi bir algı oluşmaktadır. Bunun sebebi ise Türklerin iyi disiplinli ve mutedil bir halk (Arap kabileleri aksine) olmasından kaynaklanmaktadır. Bu halk, eski rejimden ne kadar acılar çektiğini unutmamıştır. Bütün bunlar kısa bir zamanda bir halkın nasıl böyle bir değişime evet dediğinin sebepleridir. Cumhurbaşkanı kendisine verilen zamanı hızlı ve güçlü bir şekilde kullanarak, devrimleri gerçekleştirmektedir. Galib bey konuşmasında, yukarıdaki görüşler şöyle özetlenmiştir: Türk Milleti Atasına sonsuz müteşekkirdir. Çünkü 1 asırda yapılacak işleri bir iki adımla yapmıştır. Bu büyük devrimler, bazen Avrupalılar tarafından devletin

[6] Reşit Galib bey

karışmaması gerektiğine inanılan gereksiz ve yersiz konulara da uzanmaktadır. Bunlardan birisi de hükûmetin halkı fes ve kalpak yerine şapka giymeye bütün gücüyle ikna etme çalışmasıdır. Cumhurbaşkanı'nın Anadolu ziyareti, fese karşı ve şapka giymeye yönelik bir kampanyaya dönüşmektedir. Bilindiği gibi, bir kaç yıl önce, Kara ve Deniz Kuvvetleri'nde fes yerine Avrupaî askerî başlıklar kullanılmaya başlandı. Kısa zaman önce, bütün devlet memurları ve görevlilerine şapka giyme zorunluluğu getirildi. Bunun yanında, bütün Küçük Asya'da yukardan esinlenen şapka lehine kampanya yürütülmektedir. Ben bunun için Haziran ayında bir Hollanda firmasına tavsiyelerde bulundum. Bu firma, benden Türkiye'ye fes ithal etmek için tavsiyeler istiyordu. Ben, şu andaki fes aleyhtarı durumu anlatarak, buraya bir temsilci göndermelerini ve buradaki durumu tespit etmelerini tavsiye ettim. Şu ana kadar, bu firmadan bir ses çıkmadı. Bunun yanında, başka ülkelerden İzmir'e şapka ithalatı hızla artmaktadır. Ben, bu sebepten dolayı, bu firmaya (P. Dassen, Maastricht) tekrar yazaraktan yapabilecekleri ithalat konusunda ve eski şapka dahi satabilecekleri konusunda dikkat çektim.

Bir kaç hafta önce, İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması şapka taşıyanların yaygınlaşmasını artırmıştır. Birçok kabine ve meclis üyesi, yüksek subaylar ve TBMM Başkanı da İzmir'i ziyaretlerinde şapka taşımanın faziletlerini anlatmışlardır. Ama şapkaya en büyük desteği Cumhurbaşkanı'nın ziyareti vermiştir. Onun ziyareti fesin toplu olarak terk edilmesinin bir işareti olmuştur. Bazen resmî konuşmalarda ciddi ülke ve dünya politikaları arasında şapka ile ilgili pasajların alınması biraz garip sayılmalıdır. Sanki şapka Türkiye'nin aradığı medeniyetin sembolü olmuştur. Fakat şuna da dikkat edilmelidir ki, fes, orijin olarak bir Yunan giyeceğidir. Eski Türkler başlarına türban takarlardı. Bir iki asır önce, Türk İmparatorluğu'nun her yerinde zorla türban yerine fes kullanılması zorunluluğu getirildi Buradan da İslam Dünyası'na yayıldı. Bu zorlamalar, o zaman, epeyce kanın akmasına; hatta bu Müslümanların Hıristiyan şapkasıyla gezmesine karşı gelen Şeyhülislamın da idam edilmesine vesile olmuştur.

Türkler için fes bu haliyle bir Yunan sembolüdür. Bu sebepten dolayı, yeni hükümetin fese karşı yürüttüğü kampanyanın sebebi daha iyi anlaşılır. Bunun yanında, fesin Avrupalı olmak isteyen Türkler için neden terk edilmek istediği anlaşılır. Aynı zamanda, fesin yazın taşınmasının sıcaklarda epeyce sıkıntı verdiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Bana göre, şu anda, İzmir'deki erkeklerin yarısı fesi terk etmiştir. Şapka stokları yeterli olmadığından dolayı Cumhurbaşkanı geleceği zaman,

sokaklarda şapka pazarları kurulmuş ve satışa sunulmuş ve birçok Türk erkeği ise ödünç şapka aramaya başlamıştır. Bazı fakirler ise başlarında bir giyecek bulunduramamaktadırlar. Bazı arabacıların ise polis tarafından zorla fes ve kalpaklarını bırakmaya zorlandıklarına şahit oldum.

Kış boyunca ve bahar zamanında, yaz şapkalarına ilginin artacağından hareketle, Panama modeli şapkaların tercih edildiğinden, Willemstad şehrindeki temsilcilere hitaben bir mektup yazarak, bana Curacao ve Java şapkalarının örneklerini ve fiyat listelerinin gönderilmesini istedim. Burada bunlara geniş bir ilgi duyulacağını zannederim. İki hükümet te bana gerekli örnekleri göndermeyi taahhüt ettiler.

Bunun yanında, erken veya geç (ve görece kısa zamanda) kadın şapkaları da lazım olacaktır. Bu ihtiyaçların sağlanmasında Hollanda sömürgelerinde yapılan malların rekabet edip edemeyecekleri fiyatlara bağlıdır. Yakın ülkeler olan İtalya ve Yunanistan, önemli (düşük transport ve dövizler) avantajlara sahiptirler ve çetin rakiplerdir.

İthal şapkada gümrüklerin indirilmesi ise beklenmemelidir. Çünkü Türklerin kendi şapka imalatlarını korumaları ve geliştirmeleri için bunu yapmayacakları aşikârdır.

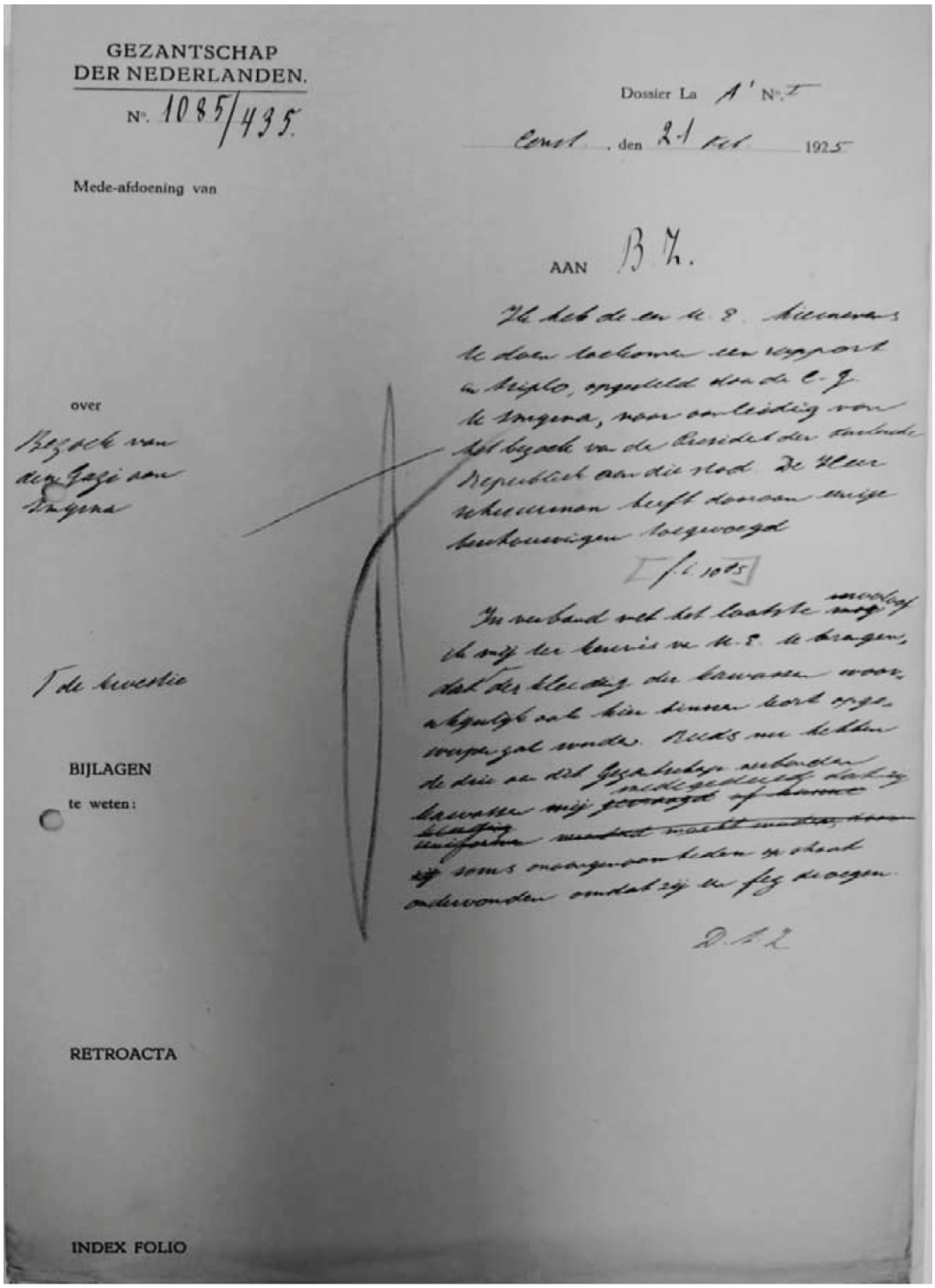
Fese karşı olumsuz propagandanın yanında, milli kıyafetlere karşı da bir propaganda yürütülmektedir. Polislerin geniş pantolon paçalarını (şalvar) ellerinde makaslarla kestikleri gelen haberler arasındadır. Bunun yanında, İz mir'deki tekstil firmaları, ellerindeki stokları bir an önce eriterek yeni gelişen modaya hazırlanmaktadırlar. Hollanda firmalarının da buna hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'de imzaladığı bir karara göre, memurların resm-i kabullerde takım ve smokin giyme zorunluluğu getirmiştir. Bundan dolayı, kumaşlara olan ihtiyacın artması beklenmektedir.

Burada son olarak şunu bildirmek zorundayım: geçen hafta Genel Vali Başkonsolosluğumuzda çalışan kavasların kıyafetlerini değiştirip değiştirmeyeceklerini sordu. Bunlar eskiden beri, geniş paçalı Türk pantolonu (şalvar) giyerler ve başlarında Hollanda armalı fes takarlardı. Tarafımızdan Vali'ye tutumlu olmamız nedeniyle, böyle bir değişikliğe gitmeyeceğimizi belirttim. Bunun üzerine İhsan Paşa "ama bu hepimiz için bir mecburiyet" cevabını verdi. Bugünlerde Hükümet Konağı'na giden kavasımıza burada kaba bir ifade ile eğer aynı kıyafetlerle gelirlerse, bir daha huzura kabul edilmeyeceği bildirilmiştir. Bunun için kendimi bu konuyu tarafınıza açmakta mecbur görüyorum. Şu anda, Hollanda Başkonsolosluğu kavasları (kendi paralarıyla satın aldıkları) eski kıyafetleri giyerek gezdiği tek konsolosluktur.

Başka konsoloslukların kavasları, hem yüksek maaş hem de devletleri tarafından temin edilen elbiseleri giymektedirler. Bay Hoochepied Türk hükümetinin yakında kavaslarda giyecekleri elbiseler konusunda karar çıkaracağını söylemektedir. Eğer Kraliyet hükümeti kavasların elbiselerinin değiştirilmesi isteğine uyacaksa, onlara (a) yaz için beyaz takım elbiseleri ve (b) bir takım kumaş takım elbise göndermeniz gerekmektedir.

İzmir, 16 Ekim 1925
Başkonsolos

EKLER: 16 Ekim tarihli üst mektup ve Raporun 1,2 ve 11. (son) sayfası ve 21 Ekim Tarihli Hollanda elçisinin Lahey'e yazdığı mektubun müsveddesi.

GEZANTSCHAP
DER NEDERLANDEN.
N°. 1085/435.

Dossier La A' N°. I

Const., den 21 Oct. 1925

Mede-afdoening van

AAN B. Z.

over

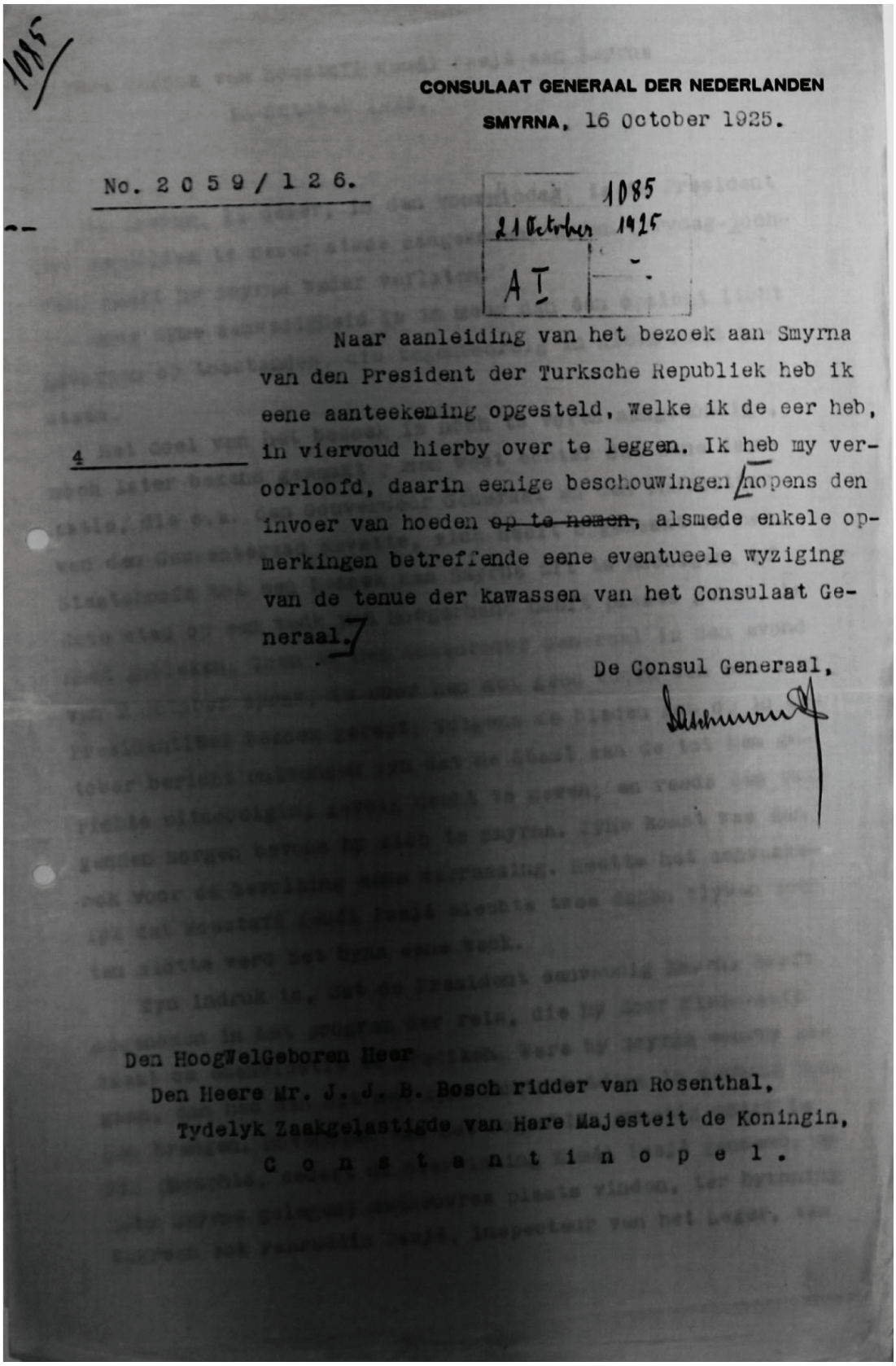
Bezoek van
den Gazi aan
Izmir

I de Inventaris

BIJLAGEN
te weten:

RETROACTA

INDEX FOLIO

1085

CONSULAAT GENERAAL DER NEDERLANDEN

SMYRNA, 16 October 1925.

No. 2059/126.

1085
21 October 1925
AT

4

Naar aanleiding van het bezoek aan Smyrna van den President der Turksche Republiek heb ik eene aanteekening opgesteld, welke ik de eer heb, in viervoud hierby over te leggen. Ik heb my veroorloofd, daarin eenige beschouwingen /nopens den invoer van hoeden ~~op te nemen,~~ alsmede enkele opmerkingen betreffende eene eventueele wyziging van de tenue der kawassen van het Consulaat Generaal./

De Consul Generaal,

Den HoogWelGeboren Heer
Den Heere Mr. J. J. B. Bosch ridder van Rosenthal,
Tydelyk Zaakgelastigde van Hare Majesteit de Koningin,
C o n s t a n t i n o p e l.

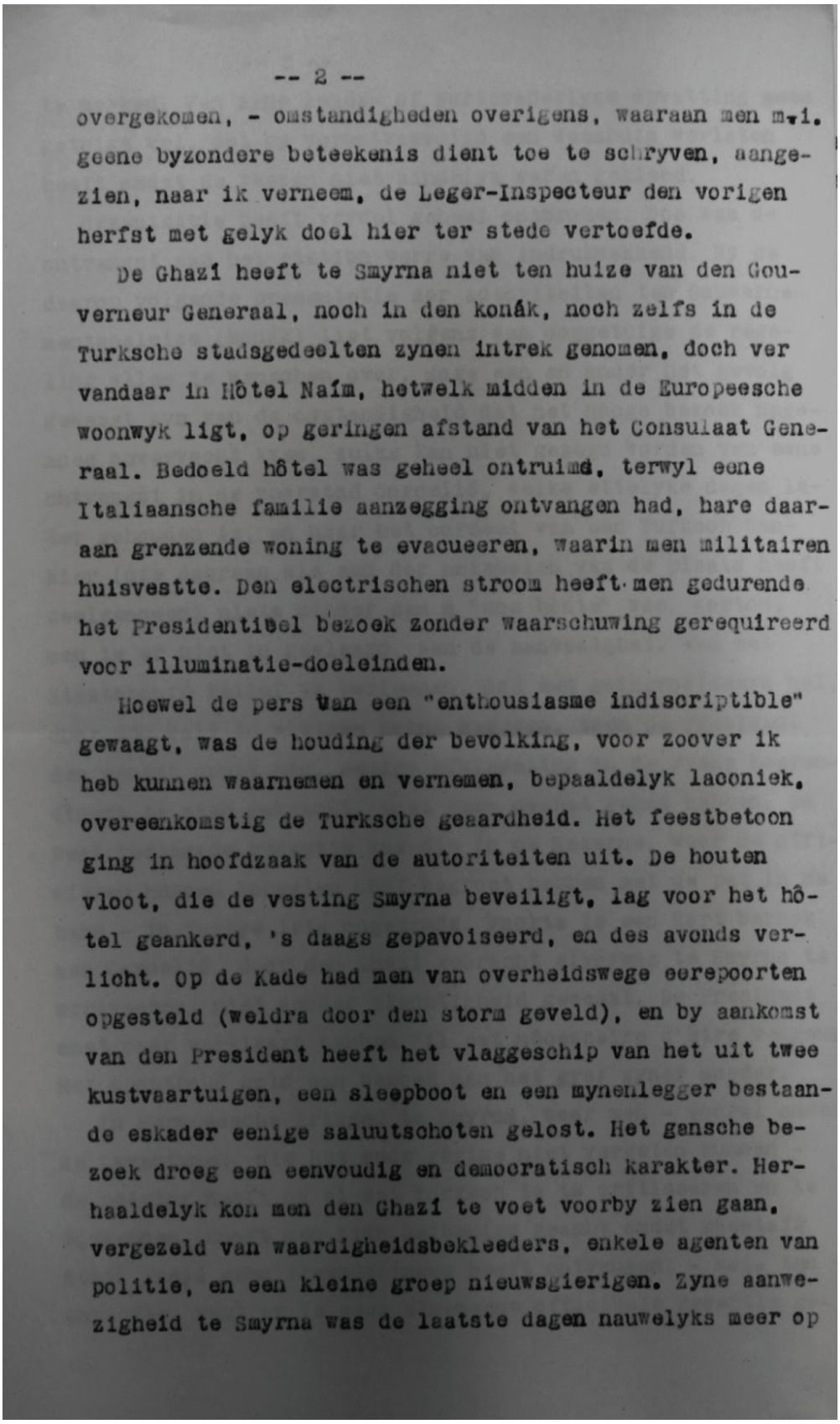
Het Bezoek van Moestafá Kemál Pasjá aan Smyrna
in October 1925.

Op Zondag, 11 dezer, in den voormiddag, is de President der Republiek te dezer stede aangekomen; heden (Vrydag-)ochtend heeft hy Smyrna weder verlaten.

Door zyne aanwezigheid is in meer dan één opzicht licht geworpen op toestanden, die tegenwoordig in Klein-Azië bestaan.

Het doel van het bezoek is nòch te voren aangekondigd, nòch later bekend gemaakt ; men weet echter dat eene deputatie, die o.a. den Gouverneur Generaal en den Voorzitter van den Gemeenteraad omvatte, zich heeft opgemaakt om het Staatshoofd tot een bezoek aan Smyrna uit te noodigen. Of deze stap op een wenk van Hoogerhand heeft plaats gehad, is niet gebleken. Toen ik den Gouverneur Generaal in den avond van 9 October sprak, is door hem met geen woord van een a.s. Presidentiëel bezoek gerept; volgens de bladen zou op 10 October bericht ontvangen zyn dat de Ghazí aan de tot hem gerichte uitnoodiging gevolg dacht te geven; en reeds den volgenden morgen bevond hy zich te Smyrna. Zyne komst was dan ook voor de bevolking eene verrassing. Heette het aanvankelyk dat Moestafá Kemál Pasjá slechts twee dagen blyven zou, ten slotte werd het byna eene week.

Myn indruk is, dat de President eenvoudig Smyrna heeft opgenomen in het program der reis, die hy door Klein-Azië maakt om emancipatie te prediken. Ware hy Smyrna voorby gegaan, dan had men dit met zyne echtscheiding in verband kunnen brengen. Bovendien was het oogenblik gunstig omdat te Nif (Mymphio, sedert de overwinning Kemál Pasjá genoemd, en naby Smyrna gelegen) manoeuvres plaats vinden, ter bywoning waarvan ook Fahreddín Pasjá, Inspecteur van het Leger, was

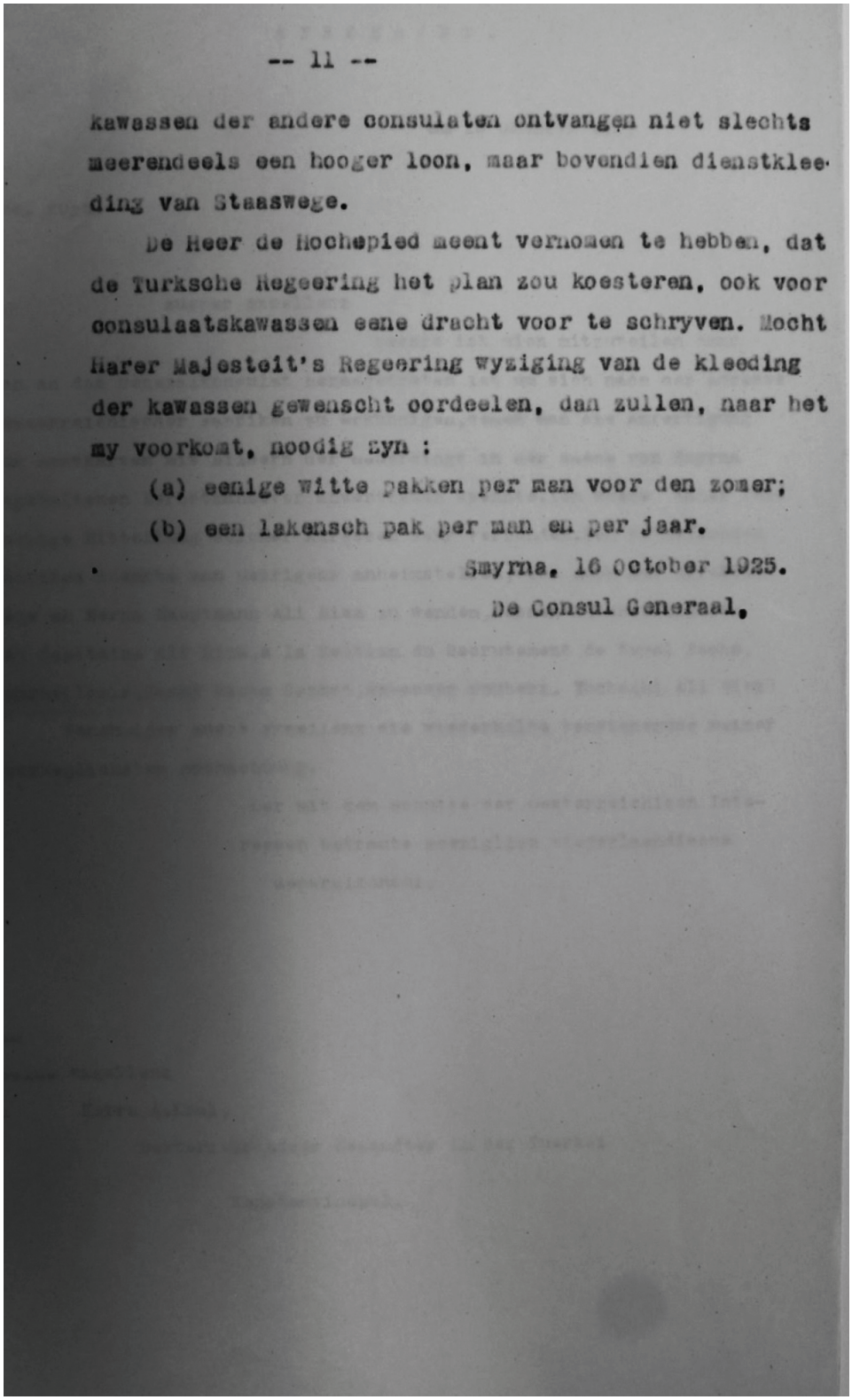

-- 2 --

overgekomen, - omstandigheden overigens, waaraan men m.i. geene byzondere beteekenis dient toe te schryven, aangezien, naar ik verneem, de Leger-Inspecteur den vorigen herfst met gelyk doel hier ter stede vertoefde.

De Ghazi heeft te Smyrna niet ten huize van den Gouverneur Generaal, noch in den konák, noch zelfs in de Turksche stadsgedeelten zynen intrek genomen, doch ver vandaar in Hôtel Naïm, hetwelk midden in de Europeesche woonwyk ligt, op geringen afstand van het Consulaat Generaal. Bedoeld hôtel was geheel ontruimd, terwyl eene Italiaansche familie aanzegging ontvangen had, hare daaraan grenzende woning te evacueeren, waarin men militairen huisvestte. Den electrischen stroom heeft men gedurende het Presidentieel bezoek zonder waarschuwing gerequireerd voor illuminatie-doeleinden.

Hoewel de pers van een "enthousiasme indiscriptible" gewaagt, was de houding der bevolking, voor zoover ik heb kunnen waarnemen en vernemen, bepaaldelyk laconiek, overeenkomstig de Turksche geaardheid. Het feestbetoon ging in hoofdzaak van de autoriteiten uit. De houten vloot, die de vesting Smyrna beveiligt, lag voor het hôtel geankerd, 's daags gepavoiseerd, en des avonds verlicht. Op de Kade had men van overheidswege eerepoorten opgesteld (weldra door den storm geveld), en by aankomst van den President heeft het vlaggeschip van het uit twee kustvaartuigen, een sleepboot en een mynenlegger bestaande eskader eenige saluutschoten gelost. Het gansche bezoek droeg een eenvoudig en democratisch karakter. Herhaaldelyk kon men den Ghazi te voet voorby zien gaan, vergezeld van waardigheidsbekleeders, enkele agenten van politie, en een kleine groep nieuwsgierigen. Zyne aanwezigheid te Smyrna was de laatste dagen nauwelyks meer op

-- 11 --

kawassen der andere consulaten ontvangen niet slechts meerendeels een hooger loon, maar bovendien dienstkleeding van Staaswege.

De Heer de Hochepied meent vernomen te hebben, dat de Turksche Regeering het plan zou koesteren, ook voor consulaatskawassen eene dracht voor te schryven. Mocht Harer Majesteit's Regeering wyziging van de kleeding der kawassen gewenscht oordeelen, dan zullen, naar het my voorkomt, noodig zyn :

(a) eenige witte pakken per man voor den zomer;

(b) een lakensch pak per man en per jaar.

Smyrna, 16 October 1925.

De Consul Generaal,